

Maria Tănase (25 septembrie 1913 – 22 iunie 1963) Amintiri despre pasărea măiastră a cântecului popular românesc

Adrian Popescu

Resumé

Cet article présente la vie et l'oeuvre de Maria Tănase présente dans Târgu Jiu, après le transfert de Satire Theatre à Bucharest sur la Bande de Gorj. En même temps l'activité de Maria Tănase en Gorj est connecté avec les musiciens traditionnels de Gorj.

L'auteur de cette étude a eu le privilège de connaître personnellement a Maria Tănase, qui lui permet de raconter de nouveaux aspects de la periode dans laquelle Maria Tănase était à Târgu Jiu.

Mots-clés: Bande du Gorj, musique, folklore, musiciens traditionnels, artiste.

Apropierea mea de marea artistă s-a făcut prin anii 1950, pe calea undelor, fiind, pe atunci, elev la Școala Elementară nr. 7 din Sibiu, de pe strada Dimitrie Anghel. Da, pe calea undelor radio, după ce, spre bucuria mea, părinții au hotărât să-mi cumpere un aparat „Radio popular“, la care, pe lângă muzică, eram un nedezipit ascultător al emisiunilor de teatru la microfon. Eram atras, în egală măsură de toate genurile muzicale. Din perioada interpreților de muzică populară, de atunci, m-a impresionat în primul rând o voce originală cu timbru, dar și cu accente și inflexiuni muzicale, în interpretarea unei melodii, pe care n-am uitat-o niciodată: „Cine iubește și lasă“. Era Maria Tănase.

Mai apoi, după mutarea cu părinții în Târgu-Jiu, ca elev al Liceului „Tudor Vladimirescu“, am reușit s-o cunosc pre renumita interpretă, prin anul 1958, cu ocazia unui spectacol susținut la singura sală din oraș, sala „23 August“, actualmente Teatrul Dramatic „Elvira Godeanu“, care aparținea Casei Raionale de Cultură „Mihai Eminescu“ din localitate. Eu făceam parte din colectivul de artiști amatori al acestei instituții culturale, despre care a scris, cu multă componentă și talent Paul Plopa¹. Acest statut de artist amator ne facilita intrarea, fără bani, la

¹ Paul Plopa, *Vitralii – File de jurnal*, Editura Centrul Județean al Creației Populare Gorj, Târgu-Jiu, 2003, pp. 39-59.

spectacolele de orice gen. În pauze, intram în culise, făceam cunoștință cu artiștii profesioniști, cu care întrețineam conversații pe diferite teme.

Într-o astfel de situație, fascinat de personalitatea lui Maria Tănase, am intrat în culise și, pironit lângă soba de teracotă, rămăsesem cu ochii țintă la artistă, fără a fi în stare să scot vreun cuvânt. Artistei nu i-a scăpat atitudinea mea timidă, dar admirativă, pentru că era încă foarte frumoasă la cei 40 de ani ai săi, și cu dezinvoltură m-a întrebat, după ce mi-a zâmbit, dacă nu vreau să-i cumpăr niște țigări. Cu multă bucurie am acceptat și m-am grăbit să i le aduc, banii mi i-a dat ea, așa cum îmi spusese, un pachet de țigări Bucegi – țigări de damă – zece în pachet și la un capăt un carton auriu...

În finalul concertului, apariția apoteotică a Mariei Tănase – ținută maiestuoasă, eleganță în mișcare, îmbrăcată într-o rochie sclipitoare (nu era un spectacol pur de muzică populară), mulată pe trupul subțire și mlădios, ca o adevărată regină, a fost întâmpinată cu aplauze furtunoase. Noutate pentru mine, această apariție scenică, pe care n-o putusem vedea la aparatul de radio, la care s-a adăugat o tehnică de mănuiere a microfonului (era un microfon pe un trepied de metal), pe care nu a posedat-o niciun alt interpret vreodată, astfel încât, solista și microfonul, deveneau un cuplu artistic inconfundabil.

A treia și ultima întâlnire cu doamna Maria, care s-a transformat într-o fructuoasă colaborare (am contribuit la transcrierea la mașina de scris a peste 50 de cântece – textul literar – culese din zona folclorică a Gorjului) s-a produs în 1962, când și-a cerut transferul de la Teatrul Satiric „Constantin Tănase” din București pentru a lucra ca folclorist cu orchestra de muzică populară „*Taraful Gorjului*”. Despre această perioadă, până în mai 1963, când s-a retras, bolnavă, la București².

Am avut posibilitatea de a participa ca invitat, la ediția a IV-a a Festivalului și Concursului Național al Cântecului Popular Românesc – Maria Tănase – Craiova, iunie 1975, ce s-a axat pe ilustrarea unor aspecte mai puțin cunoscute din viața renumitei interprete, reliefând generoasele preocupări ale acesteia privitor la investigarea, cercetarea și punerea în valoare scenică a folclorului gorjean.

În rândurile de față nu voi mai reveni la cele publicate, dorind să mă opresc asupra calităților de om ale artistei, asupra modestiei și generozității cu care ne-a înconjurat pe toți cei care am fost în preajma ei.

Era iubită și respectată. Toată lumea i se adresa cu apelativul „Doamna Maria”, fără excepție. Chiar și organele de partid și de stat ale vremii foloseau această exprimare.

Cât a funcționat la Târgu-Jiu, și-a luat cameră la unicul hotel din oraș, „*Hotel Carpați*”, camera cu nr. 9 avea ferestrele îndreptate spre strada „Victoria”
 2 Adrian Popescu, *Maria Tănase la Târgu-Jiu*, în „Ramuri”, nr. 6 (132)/15 iunie 1975, p. 10; Idem, *Urmași ai Mariei Tănase*, în volumul *Cântecul popular românesc – studii de folclor*, vol. III, Editura Centrului de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă, Craiova, 1975, pp. 211-215.

, centrul Târgu-Jiului, dar intrarea în hotel se făcea prin piața Prefecturii de azi, față în față cu catedrala. Localul era vechi, cu trepte de lemn, ce scârțâiau îngrozitor, cu holuri podite și camere fără toaletă sau chiuvetă. Demolarea lui, când s-a reconstruit centrul, a fost o binefacere. Acestea erau condițiile și Doamna Maria, cea umblată la New York, Londra, Paris, etc., le-a acceptat fără comentarii. Camera a închiriat-o permanent cât a lucrat la Târgu-Jiu, chiar dacă de multe ori nu era în localitate. Cele care voiau să mai atenueze din atmosfera de internat a hotelului erau cameristele, care nu știau ce să-i mai facă importantei locatari ca să se simtă bine. Oricum, se știa când Doamna Maria era în hotel, pentru că holurile, cu scânduri roase de cari, se îmbălsămau de mirosul de cafea de cea mai bună calitate, adusă de artistă, făcută pe reșoul din cămeruța de servicii și servită de cameriste cu promptitudine. De cele mai multe ori, dacă Doamna Maria nu avea alți oaspeți, camerista era invitată să bea cafeaua împreună și s-o tăfuiască, așa cum fac femeile. Când Doamna se ducea pentru câteva zile la București, fetele aveau răgazul să deretice și să igienizeze camera cu multă atenție. Artistă, la orice plecare, anunța membrii tarafului data când se întoarce și-i ruga, pe cei care aveau bunăvoința, s-o aștepte în gară, s-o ajute să care bagajul. Pe atunci era doar un singur autobuz, și acela cam hodorogit, care, din oră în oră, făcea traseul Gară – Vădeni și înapoi. Cel care se abonase s-o aștepte era chitaristul Alexandru Tănase și pentru gestul său, de fiecare dată era cinstit cu douăzeci și cinci de lei.

Un episod demn de evocat este cel legat de lăutarul și rapsodul Geagu Petre Cătăroiu. Până la venirea Mariei Tănase acesta putea fi zărit colindând din cârciumă în cârciumă și cântând pe la mesele chefliilor, pentru a agonisi câțiva bănuți. Pe vremea rea își apăra vioara de intemperii băgând-o sub haină. Și tot acest efort îl făcea pentru că la Tismana copiii îl așteptau cu de-ale gurii. Geagu era un rapsod cu o puternică individualitate interpretativă, prin mimica feței, prin felul de a cânta fluirot din degete, prin bogatul fond de melodii vechi și balade gorjenești, pe care-l deținea. Doamna Maria l-a găsit slab, nemâncat, fără dinți și zdrențuit, dar l-a selectat imediat ca membru al Tarafului. I-a pus dinții la stomatologul din oraș, i-a cumpărat un costum, lenjerie, cravată, pantofi și pălărie, l-a tuns, l-a bărbierit, i-a asigurat un salariu lunar și l-a pus la muncă, alături de ceilalți soliști. Astfel, într-una din zile, m-am trezit cu Geagu îmbrăcat „*la trei ace*” plimbându-se agale prin fața sălii „*23 August*”, cu mâinile la spate:

„- *Ce faci, nea' Geagu? I-am întrebat eu.*

- *Aștept să încep repetiția cu Doamna Maria, mi-a răspuns el și-n ochi îi sclipea o bucurie imensă, se simțea un om important*”.

Geagu Petre Cătăroiu a devenit un solist de succes în spectacolele pregătite de Taraful Gorjului și acest lucru se datora, bineînțeles, Doamnei Maria. După moartea artistei, Geagu și-a reluat existența dinainte. Am avut ocazia să-l întâlnesc acasă la el, la Tismana, prin august 1963. Cu lacrimi în ochi și durere în suflet mi-a spus că pentru el, Doamna Maria a fost Dumnezeuul lui și mi-a arătat,

în loc de icoană, pe peretele camerei, portretul Mariei Tănase.

Artista a legat multe prietenii în Târgu-Jiu, stătea de vorbă cu oricine, nu se ținea deloc mare. Îi plăcea lucru de mână și asta a făcut-o un client devotat la magazinul lui Prodan „*Degetarul*“ din centrul orașului, de unde lua fel de fel de ațe, papiote, sculuri de lână, câteodată și pe datorie. După moartea sa au umblat unele zvonuri că ar fi rămas datoare magazinului.

Într-o zi, mi-am luat inima în dinți și am întrebat-o pe Dorina, fata lui Prodan, fostă colegă de liceu cu mine, dacă este adevărat acest lucru. M-a asigurat că Doamna Maria nu a rămas datoare nici cu un bănuț.

Marea interpretă, de altfel, s-a dovedit că nu pune preț pe bani (a dat bani de a îmbrăcat un copil al străzii, l-a sprijinit cu bani pe Geagu Cătăroiu și exemplele ar mai putea fi date), iar în ea gâlgâia o nestăvilită poftă de viață. Când era invitată la diferite petreceri nu refuza. În toamna lui 1962, când primarul Virgil a invitat-o, la Stănești, la o agapă cu berbec la proțap, s-a distrat de minune și i-a distrat și pe cei prezenți, după care, ușor amețită de aburul petrecerii, a rămas de poveste cu vorba: „*Și-acum, pe mine cine mă duce acasă?*“.

Maria Tănase, în tot ce făcea, ardea ca o flacără. Repetițiile obositoare, spectacolele, consumatoare de efect fizic și emoțional, drumurile la București, în turnee, sau pur și simplu în satele Gorjului pentru cercetare folclorică, toate au făcut-o să se simtă cam slăbită. La un control de rutină, la policlinica orașului, care se afla în localul unde este astăzi primăria, doctorul radiolog Stoica îi descoperă cancerul ce se cuibărise în plămânul artistei. Este sfătuită să-și întrerupă activitatea, să se preocupe în mod serios de sănătate, dar ea nu se lasă convinsă, ci continuă pregătirile și începe turneul de 72 de zile, prin țară – 14 aprilie – 25 iunie 1963, cu spectacolul „*De-ale noastre oltenești*“, lucru care-i va fi fatal.

De câteva ori, Maria Tănase m-a luat cu ea să servim masa la restauratul „*Jiul*“, peste drum de sala „*23 August*“, azi demolat. Ultima dată înainte de Paștele 1963. De data aceasta mi s-a părut mai firavă, părul mai înspicat, ochii mai oboșiți. A comandat o ciorbă de perișoare și un ostropel, dar și un păhăruț de țuică. La felul doi, când a pus furculița în farfurie, aceasta i s-a răsturnat în piept. Nu știu dacă cele 100 de mililitri de țuică au fost de vină, țigarea de care nu se despărțea, deși fusese avertizată, sau starea generală de slăbiciune, semn al nemiloasei boli. Să fi văzut ospătărițele cum alergau prin local, s-o curețe pe artistă, cerându-și scuze de parcă ele ar fi fost de vină. Doamna se simțea și ea jenată zicând cu un glas parcă mai stins ca altădată: „*Lăsați, fetelor! Nu-i nimic, nu-i nimic!*“.

Atunci, înainte de a intra în restaurant mi s-a confesat:

„- *Adriene, știi tu ce făceam eu de Paște?*

- *Nu știu, Doamnă.*

- *Mâncam, beam și mă petreceam. Hei, câți miniștri mi-au băut apă din pantof. A trecut timp, dar nu-mi pare rău, pentru că tot ce mi-a plăcut am*

avut... “.

În martie 1968, când s-a înființat județul Gorj, îndeplineam funcția de inspector cu probleme de artă în cadrul Comitetului de Cultură și Artă, având obligația de îndrumare și control și pentru Tariful Gorjului, cu obiectiv de a-l transforma în Ansamblul de cântece și dansuri „*Doina Gorjului*“. Primul gând a fost să inițiez organizarea unui Festival de muzică populară dedicat Mariei Tănase. Dar atunci, la începuturi, Gorjul nu avea condițiile necesare unui Festival de o asemenea amploare. M-am bucurat totuși când, în mai 1969, Craiova a organizat ediția I a Festivalului și Concursului interpreților cântecului popular românesc – Maria Tănase, de la care Gorjul, prin reprezentanții lui, nu a lipsit niciodată.

Sugerez forurilor județene punerea unei plachete pe peretele Bibliotecii Județene „*Christian Tell*“, unde în acea perioadă se afla Casa Raională de Cultură „*Mihai Eminescu*“ Târgu-Jiu, instituție tutelară pentru „*Tariful Gorjului*“, în care să se specifice că acolo a lucrat Maria Tănase, înainte de a pleca dintre noi pentru totdeauna și, de ce nu, să i se rezerve un loc, într-o stea pe aleea *Personalităților*.